

THEODOR SEVERIN KITTELSEN (1857-1914)

Th. Kittelsen er vår mest folkekjære tegner, takket være de geniale illustrasjonene til folkeeventyrene og til Wessels dikt. At han også var en fremragende skribent, er det kanskje færre som tenker over. Men vi synes han hører hjemme i denne boken i egenskap av forfatter. Bøker som "Folk og trold", "Fra Lofoten" og ikke minst "Svartedauen" viser en kunstner som er like mye dikter som tegner. Kittelsen kan være løssluppet morsom, bitende satirisk eller ømt poetisk. "Fra Lofoten" er f.eks. naturlyrisk prosa av ypperste klasse.

Fra første stund hadde Kittelsen suksess som eventyrtegner, men han hadde store vanskeligheter med å finne forleggere til sine egne bøker. Storverket "Svartedauen" – etter Leif Østbys mening det fineste han noen gang laget – ble f.eks. liggende i seks år før J. M. Stenersen ga det ut. Og sett fra et forleggerssynspunkt var utgivelsen et feilgrep, hundre år senere lå det fortsatt en del igjen i materie!

Det er spennende å samle på Kittelsen. Opplagene var små, og bøkene er blitt mye bladd i, så de aller fleste eksemplarer som dukker opp er temmelig slitt. Interessen hos samlere er stadig stigende, og det samme er prisene. I løpet av de siste 10 årene har gode eksemplarer gått opp med 300% eller mer, og ikke noe tyder på at trenden skal gi seg. Vi har notert at "Har Dyrene Sjæl?" er solgt for 7500 kroner og "Svartedauen" for 5000. For øvrig har "Troldskab" i originalbind, med vareomslag og i original eske blitt solgt for over 10 000 kroner. Den samme prisen kan man forvente for den amerikanske utgaven fra 1891 av "Smeden og Bageren".

I nærværende oversikt har vi tatt med to ting som Kittelsen ikke har skrevet teksten til, "Ordsprog" og Wessels "Smeden og Bageren". Kittelsens øvrige produksjon som illustratør og julehefteskribent kan interesserte få full oversikt over gjennom Arnt Bryde Sundseths bok "Th. Kittelsen. En bibliografi", 1941.

Litteraturen om Kittelsen er med årene blitt rik. Både Odd Hølaas, Leif Østby og Holger Koefoed/ Einar Økland har skrevet vektige bøker. Standardverket er "Theodor Kittelsen i tekst, tegninger og malerier" som kom i 1945 og 1957, men den mest sjarmerende er nok Ingrid Kittelsen Treiders "Tirilil Tove".

THEODOR KITTELSENS FØRSTEUTGAVER:

- [1889]: Fra Livet i de smaa Forholde. Jacob Dybwad.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen. Helsingøringsbind, jfr. nedenfor.
- [1890]: Fra Livet i de smaa Forholde. 2den Samling. Jacob Dybwad.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen. De to samlingene foreligger også i forlagsbind i to varianter:
A: Kartonasjebind, hvor hele fordekkelen er illustrert.
B: Kartonasjebind med samme illustrasjon som ovenfor under A, men hvor illustrasjonen er sterkt forminskert.
Dette originalbindet har samtlige fire omslag medbundet.
- 1890: Fra Lofoten. Billeder og Tekst. Jacob Dybwad.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen. Helsingøringsbind. Også bundet sammen med del II.
Forekommer i blankt (med romertall) og tegnet vareomslag.
- 1891: Fra Lofoten II. Billeder og Tekst. Jacob Dybwad.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen. Helsingøringsbind.
Forekommer i blankt (med romertall) og tegnet vareomslag.
De to samlingene er også sett bundet sammen i ett helsingøringsbind. En faksimileutgave, utgitt av Bjørn Ringstrøms Antikvariat i 1996, er også bundet på denne måten.
- [1892]: Troldskab. Aschehoug.
Innbinding: Forlagsbind i to varianter:
A. Helsingøringsbind.
B. Kartonasjebind.
Boken kom med vareomslag og i original eske (meget sjelden).
- 1892: Glemmebogen. Kristiania og Kjøbenhavn. Cammermeyer.
Innbinding: Kartonasjebind, tegnet av Kittelsen.

- [1893]: Har Dyrene Sjæl? Kjøbenhavn. Ernst Bojesens Kunstforlag.
Innbinding: Løse farvelitografier i mappe. Mappe i to varianter:
A: Den ordinære mappen med klaffer (frosk med pipe sittende på en grein) 33x25cm.
Denne mappen inneholder tittel-litografi + 20 litografier montert på hvitt papir med blindtrykt ramme.
B: Stort foldet papiromslag (30x23cm). Motivet fra tittel-litografiet i variant A er benyttet på omslaget, uten tittel.
Plansjene er montert på brunt stivt papir, med sort strekramme. Dette er en langt enklere utforming enn variant A, et prøvetrykk?
- Det foreligger en interessant tysk utgave fra 1896: Im Thierstaate, (Leipzig/ Berlin).
Helsjirtingmappe. Forskjellig fra København-utgaven.
- 1894: Kludesamleren. Bergen. Mons Litréré.
Innbinding: Omslag, med samme utstyr som side 1 i den innbundne utgaven. Helsjirtingbind.
- [1898]: Ordsprog. Bergen. John Fredrikson.
Innbinding: Løse plansjer i kartonasjemappe.
- 1900: Svartedauen. J.M. Stenersen.
Innbinding: Helsjirtingbind. Det finnes tre varianter av tittelbladet:
A: Tittelblad med angivelse av Kristiania + J.M. Stenersen Forlag.
Tekstangivelse av Oscar Andersens Bogtrykkeri på verso.
B1: Tittelblad med angivelse av Kristiania - Kr.sund + E. Tvedtes Forlag.
Med boktrykkerlogo, Oscar Andersens Bogtrykkeri, på verso.
B2: Tittelblad med angivelse av Kristiania - Kr.sund + E. Tvedtes Forlag.
Uten angivelse av boktrykker på verso.
Bakgrunnen for variant B var at Tvedtes Forlag hadde fått overlatt en del eksemplarer for kolportasjesalg.
Det foreligger to varianter av forlagsbindet:
A1: Helsjirtingbind med ramme bestående av håndflater.
A2: Helskinnbind med ramme bestående av håndflater, identisk med ovenstående.
B: Helsjirtingbind med forfatternavn og tittel på fordekkelen.
- [1901]: Billeder og Ord. Særtryk af "Verdens Gang".
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen.*
- 1911: Folk og trolde. Minder og drømme. Kristiania og Kjøbenhavn. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen. Forlagsbind i tre varianter:
A. Helsjirtingbind.
B. Helskinnbind.
C. Skinnryggbind.
- 1911: Soria Moria slot. Askeladdens eventyr. Mittet & Co. Kunstforlag.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen.
- 1912: Løgn og forbandet digt. Kristiania og Kjøbenhavn. Gyldendal.
Innbinding: Omslag, tegnet av Kittelsen. Helsjirtingbind med samme utstyr.
- [1914]: Heimkringla. Mittet & Co.
Innbinding: Illustrert mappe med tegning på mappens forside.
10 fotografiske reproduksjoner etter malerier i Holmenkollen Turisthotel, oppklebet på kartong.
Det ble laget 14 - ikke 13 som oppgitt av Bryde Sundseth - plansjer for mappen, men av forretningsmessige grunner ble det bare lagt 10 av de 14 i hvert eksemplar. De enkelte eksemplarer kan derfor inneholde forskjellige plansjer. Hele opplaget ble lagret i Bergen og ble, på få unntagelser nær, ødelagt ved Bergensbrannen i 1916.
Det er to forskjellige mapper til "Heimkringla":
A: Med "Heimkringla" skrevet øverst i høyre hjørne og "Th. Kittelsen" i gull nederst i høyre hjørne. Stor illustrasjon og med angivelse av "Mittet & Co. Kunstforlag, Kristiania" i gull nederst på midten. *
B: Med "Heimkringla" skrevet midt over illustrasjonen, som er mindre enn A. Mappen er signert "Th. Kittelsen 1903" og "Mittet & Co. Kunstforlag" er anført nederst i venstre hjørne.

Som nevnt innledningsvis, tar vi med én utgave hvor Kittelsen kun er illustratør:

- 1891: Smeden og Bageren af Johan Herman Wessel. Med 20 originale tegninger af T. Kittelsen. Autoriseret udgave for Amerika. Copyrighted by C. Rasmussen Publishing Co., Minneapolis, Chicago. 20 plansjer i mappe. C. Rasmussens Forlagsboghandel.
- Ifølge Olav Myres artikkel i Norsk Faktor Tidende juni 1951 finnes det bare ett kjent eksemplar i Norge. Dette inngikk i Jonas Skougaards samling, og var blant de sjeldenhetene som ble solgt underhånden forut for første Skougaard-auksjon.
- I tillegg til Skougaards eksemplar kjennes nå ett annet eksemplar i privat eie.
- Smeden og Bageren ble for øvrig utgitt på ny - med de samme tegninger - av Eberh. B. Oppi Kunstforlag i 1920. Det er to varianter av denne mappen:
- A. Utgaven utgitt av Eberhart B. Oppi Kunstforlag.
 - B. Utgitt av Otto Stenersens Boktrykkeri.
- Smeden og Bageren med disse illustrasjonene ble for øvrig utgitt i bokform av Bjørn Ringstrøms Antikvariat A/S i 2000.